

**BØRNS
VILKÅR**

SAMMEN STOPPER VI SVIGT

TrygFonden

Børns Vilkår: Viden fra børn

– Børn i hjem med alkoholproblemer

Indhold

Resumé	4
Indledning	6
Undersøgelses resultater	7
Metode	23
Noter	29
Litteraturliste	30

Børns Vilkår: Viden fra børn – Børn i hjem med alkoholproblemer

**"Det er mig der rydder op og gør rent
- både min mor og far ryger, så der
skal også luftes ud. (...) jeg tør ikke få
venner med hjem og sove hos mig, når
min mor og far vælter fulde rundt midt
om natten. Hvis jeg blander mig, kalder
de mig bare møgunge og kælling!"**

Pige, 12 år, som har kontaktet BørneTelefonen

**"Om natten er der mærkelige lyde
inde fra min mors værelse.
Næsten hver aften har hun en ny
mand med hjem, og de er meget fulde.
Jeg kan slet ikke kende min mor."**

Dreng, 11 år, som har kontaktet BørneTelefonen

**"Jeg elsker min mor, men når hun er fuld
(som hun er næsten hver aften) har jeg en intens
følelse af had imod hende.(..) Når hun er fuld, plejer
jeg at tænke, at det ikke er min rigtige mor, bare
alkoholen der har taget kontrol over hende.
Hun prøver også at spille, som om hun er helt
normal, men hun lugter så ekstremt af sprut, at det
næsten er ulækkert at være i nærheden af hende."**

Pige, 13 år, som har kontaktet BørneTelefonen

Børns Vilkår: Viden fra børn
– Børn i hjem med alkoholproblemer

Analyseansvarlig: Mia Horup Pedersen
Tekst og analyse: Mia Horup Pedersen Nana Riget Nielsen og Winnie Alim
Vidensindsamling: Mia Horup Pedersen, Signe Nebelong og Nana Riget Nielsen
Layout: bahnecreative
Forsidefoto: AdobeStock_43190902
Analysen er en del af et partnerskab mellem Børns Vilkår og TrygFonden

Resumé

Denne analyse beskriver en panelundersøgelse baseret på spørgeskemabesvarelser fra 1.306 børn i 5. klasse og 1.159 børn i 8. klasse, interviews med 53 skolebørn samt en analyse af 1.063 rådgivninger på BørneTelefonen i 2018 om misbrug i familien.

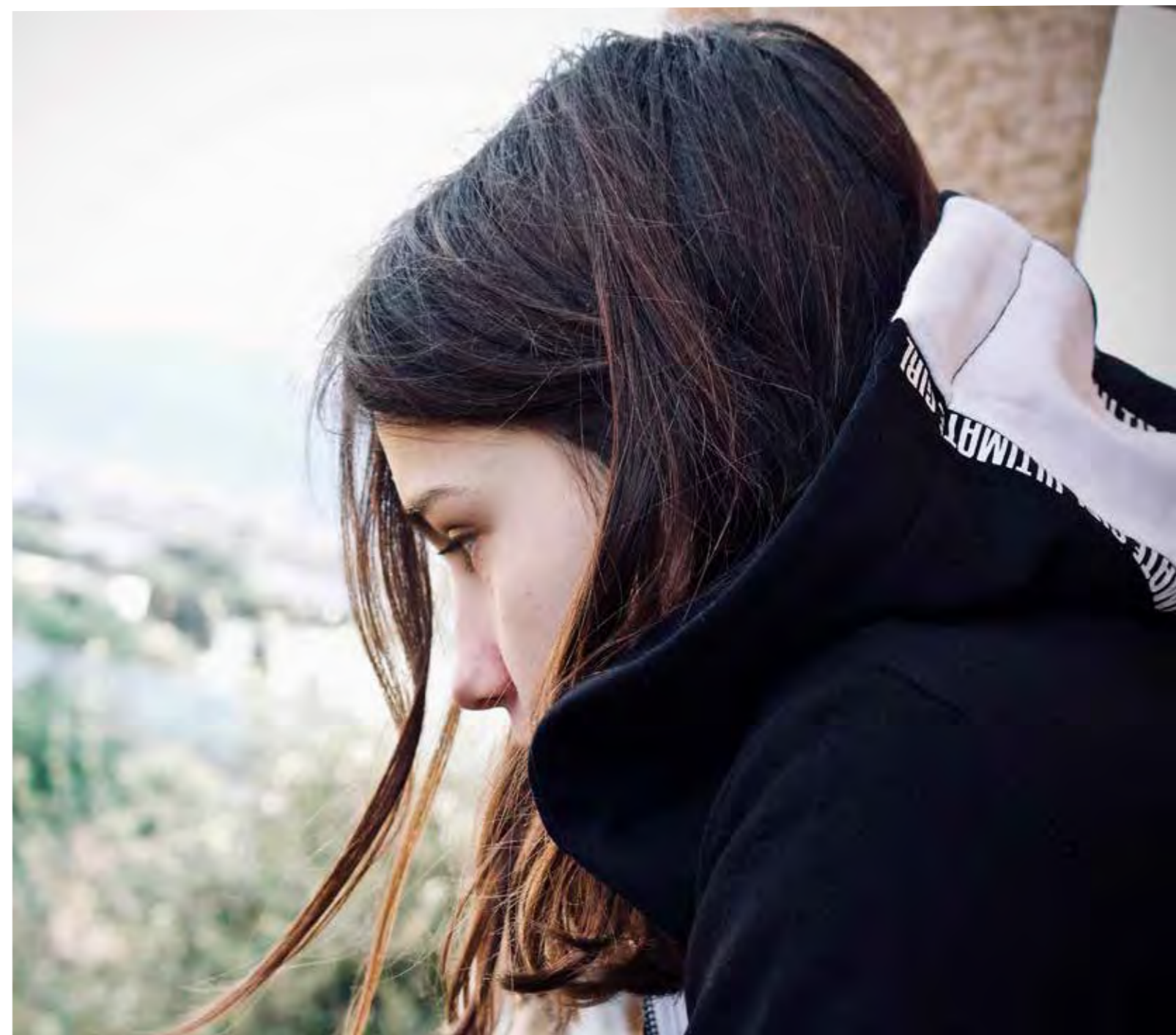
Panelundersøgelsen viser, at:

- 5 pct. af alle børn har oplevet alkoholproblemer i hjemmet det seneste år. Det svarer til, at der sidder én elev i hver klasse, som oplever, at de voksne derhjemme drikker for meget alkohol.
- 10 pct. af børn, der oplever, at deres familier har færre penge end andre familier har alkoholproblemer i hjemmet. Det samme gælder for 4 pct. blandt børn, der oplever, at de har samme mængde penge, og 5 pct. blandt børn, der oplever, at de har flere penge end andre familier.
- 17 pct. af børn, der oplever alkoholproblemer i hjemmet, har 5-8 fysiske og psykiske mistrivselssymptomer mindst én gang om ugen mod 6 pct. af alle andre børn. Det betyder, at de væsentligt oftere end andre børn har hovedpine, mavepine, oplever svimmelhed, er kedede af det, irritable/i dårligt humør, nervøse og har svært ved at falde i søvn om aftenen.
- Hvert fjerde barn, der har oplevet alkoholproblemer i hjemmet det seneste år, føler, at deres forældre kun sjældent eller en gang imellem interesserer sig for dem, mens det samme gælder for hvert tiende blandt andre børn.
- Hvert femte barn med alkoholproblemer i hjemmet har lavt selvværd mod hvert 10. blandt andre børn.
- 15 pct. af børn med alkoholproblemer i hjemmet føler sig ensomme. Det samme gælder for 7 pct. blandt andre børn.
- Børn, der lever i hjem med alkoholproblemer, har væsentligt ringere social trivsel i skolen end andre børn. Bl.a. viser deres svar, at:
 - 27 pct. er bange for at blive til grin i klassen (andre børn: 16 pct.)
 - 17 pct. føler sig utrygge i klassen (andre børn: 6 pct.)
 - 30 pct. føler ikke, at de hører til i deres klasse (andre børn: 20 pct.)
 - 27 pct. oplever ikke, at deres klassekammerater er venlige og hjælpsomme (andre børn: 17 pct.)
 - 15 pct. er ikke glade for deres klasse (andre børn: 5 pct.)
- Børn, der lever i hjem med alkoholproblemer, har væsentligt ringere faglig trivsel i skolen end andre børn. Bl.a. viser deres svar, at:
 - 31 pct. har svært ved at koncentrere sig igen, hvis de er blevet forstyrret i undervisningen (andre børn: 14 pct.)
 - 15 pct. føler ikke, at det lykkes dem at lære det, de gerne vil i skolen (andre børn: 5 pct.)
 - 30 pct. føler ikke, at de klarer sig godt i skolen (andre børn: 24 pct.)
 - 33 pct. synes ikke, at de gør gode faglige fremskridt i skolen (andre børn: 24 pct.)

- Hvert tredje barn med alkoholproblemer i hjemmet har lav livstilfredshed, mens det samme gælder for hvert syvende blandt andre børn.
- 13 pct. af børn i hjem med alkoholproblemer forventer at have lav livstilfredshed som voksen, mens det samme gælder for 7 pct. af deres klassekammerater.

Data fra BørneTelefonens rådgivningssamtaler viser, at:

- 1.063 gange har en rådgiver på Børnetelefonen talt med et barn om misbrug i hjemmet i 2018.
- Samtaler på BørneTelefonen viser, at misbrug i familien hyppigt er relateret til fysisk vold, selvskadende adfærd, selvmordstanker og selvmordsforsøg. Disse temaer fylder markant mere i samtaler med børn om misbrug end i samtaler generelt på BørneTelefonen.

Indledning

“Jeg er en pige på 14 år. Min far drikker ofte, og jeg er tit i tvivl om, om han er fuld, eller om han bare er sig selv. (...) Jeg kan ikke lide at være offentlige steder sammen med ham, for han drikker sig altid fuld eller siger noget dumt. Til familiearrangementer sviner han min familie til og kommer op at skændes med nogen (...)

- Alma, 14 år, brev til Børnetelefonens brevkasse¹

Alkoholproblemer i hjemmet som Almas er et udbredt problem i Danmark. Sundhedsstyrelsen vurderer, at 122.000 børn mellem 0-18 år vokser op i en familie med et alkoholproblem, og 60.000 børn har en far eller mor, der har været indlagt på hospitalet med en alkoholrelateret lidelse.² Undersøgelser foretaget blandt voksne, der ser tilbage på deres opvækst, finder, at omkring hvert femte barn oplever at bo med en voksen, der drikker for meget.³ I 2005 estimerede Statens Institut for Folkesundhed, at 140.000 danskere er afhængige af alkohol⁴, og at 585.000 danskere har et skadeligt alkoholforbrug.^{5,6}

At vokse op med alkoholproblemer i hjemmet kan have alvorlige konsekvenser for børnene selv: Børn af forældre med en alkoholrelateret diagnose har fx tre gange så stor risiko for at blive anbragt uden for hjemmet, mere end dobbelt så stor risiko for få en psykiatrisk diagnose og dobbelt så stor risiko for at forsøge selvmord sammenlignet med andre børn. Ca. en tredjedel udvikler selv et alkohol- eller narkoproblem.⁷

I denne undersøgelse har Børns Vilkår inddraget børnenes egne stemmer og sat fokus på de børn, som lige nu oplever at vokse op i et hjem, hvor de voksne drikker for meget alkohol. Fra november 2018 til januar 2019 har Børns Vilkår spurgt næsten 2.500 børn i 5. og 8. klasse, om deres forældre har drukket for meget alkohol det seneste år. I relation hertil er børnenes mentale velbefindende og sociale og faglige trivsel i skolen blevet undersøgt.⁸ Samtidig har et yderligere fokus i forbindelse med undersøgelsen været, hvilke tanker og overvejelser børn, der ikke selv oplever alkoholproblemer i hjemmet, har om jævnaldrende, der gør. Derfor er 53 børn, der går i 5. og 8. klasse blevet interviewet om, hvad de mener, det betyder at drikke for meget alkohol, og hvordan de tror, det kan påvirke et barn.

Alma, som har skrevet til BørneTelefonens brevkasse, er en af de i alt 1063 børn og unge, der i 2018 henvendte sig om alkoholproblemer i hjemmet. Hendes historie vil blive uddybet på de følgende sider.

Undersøgelsens resultater

Hvordan forstår børn det at drikke for meget?

De interviewede børn i denne undersøgelse er blevet spurgt om, hvad det betyder, når voksne drikker for meget. De svarer oftest, at det er, når de voksne ikke længere kan styre sig og er afhængige af det. Fx. forklarer Anna fra 5. klasse, at det betyder: *“At man måske burde stoppe, men at det måske er svært, fordi man er blevet afhængig.”* Monika, Oliver og Josef, som også går i 5. klasse, differentierer mellem at *drikke for meget* og et alkoholmisbrug:

Interviewer: “Hvornår er noget for meget alkohol? Hvornår har man drukket for meget?”

Monika: “Når man ikke kan styre sig selv.”

Olivia: “Ja, det tænker jeg også.”

Interviewer: “Hvornår er det et misbrug, tænker I?”

Josef: “Når man gør det hver eneste dag.”

Børnene skelner også mellem for meget alkohol og fx at drikke en øl i hverdagen, således udtrykker Emma fra 8. klasse: *“Min holdning er, at i weekenden... Hvis man nu har fået at vide, at slik kun er i weekenden, så skal man som voksen også tænke det samme. Alkohol er også i weekenden. Mine forældre kan da også godt åbne en øl i hverdagen eller en flaske vin. Men det er sjældent, at det hele bliver drukket i hverdagen.”* Gennemgående for børnene i både 5. og 8. klasse er, at de oplever det at drikke for meget som problematisk, mens det at drikke en gang i mellem til fest, eller at drikke alkohol med måde i hverdagen, ikke er at drikke for meget.

Ét barn i hver skoleklasse vokser op i et hjem med alkoholproblemer

5 pct. af alle børn i undersøgelsen angiver, at de voksne (fx mor og far), de bor sammen med derhjemme, har drukket for meget alkohol det seneste år. Med en klassekvotient på 21⁹ i Danmark svarer det til, at der på landsplan sidder ca. ét barn i hver skoleklasse, som oplever at vokse op i et hjem med alkoholproblemer.

Figur 1: Ét barn i hver skoleklasse vokser op i et hjem med alkoholproblemer

Antal svar: 2.465 børn i 5. og 8. klasse

Figuren baserer sig på spørgsmålet: *Tænk på det seneste år. Har du oplevet, at din [mor eller far/en eller begge mødre/en eller begge fædre/plejeforældre/andre voksne] har drukket for meget alkohol? Svarene: 'Ja', 'Nej', 'Ved ikke' og 'Ønsker ikke at svare'.*

I undersøgelser fra bl.a. Sundhedsstyrelsen og Statens Institut for Folkesundhed, som er udført blandt voksne, der ser tilbage på en barndom med alkoholproblemer i hjemmet, er andelen, der vokser op med alkoholproblemer i hjemmet næsten dobbelt så høj, som i denne undersøgelse.¹⁰ Det kan derfor ikke udelukkes, at den reelle andel af børn, der i dag bor med voksne, som har alkoholproblemer, er større end 5 pct. I og med, at denne undersøgelse bygger på barnets perspektiv på forældres alkoholproblemer, er der netop en risiko for underestimering af det reelle omfang i danske familier, såkaldte mørketal. Det kan fx skyldes, at ikke alle børn i 5. klasse er i stand til at vurdere, om deres forældre drikker for meget. Således viser undersøgelsen da også, at børn i 8. klasse oftere (6 pct.) rapporterer om alkoholproblemer i hjemmet, sammenlignet med børn i 5. klasse (4 pct.). Tendensen til, at flere blandt de ældre end blandt de yngre oplever, at der bliver drukket for meget alkohol i hjemmet, harmonerer med viden fra TUBA, der rådgiver unge, der er vokset op i hjem med alkohol- og stofmisbrug. TUBA har spurgt de unge om, i hvilken alder, de blev klar over, at deres forældre havde et alkoholproblem. 51 pct. af de unge angav, at de var 0-10 år, 29 pct. var mellem 11-14 år, mens 20 pct. var 15 år eller ældre.¹¹

Fakta

Rådgivninger om misbrug i hjemmet på BørneTelefonen

I 2018 var der 1.063 samtaler med børn på BørneTelefonen om misbrug af alkohol og/eller stoffer i familien.

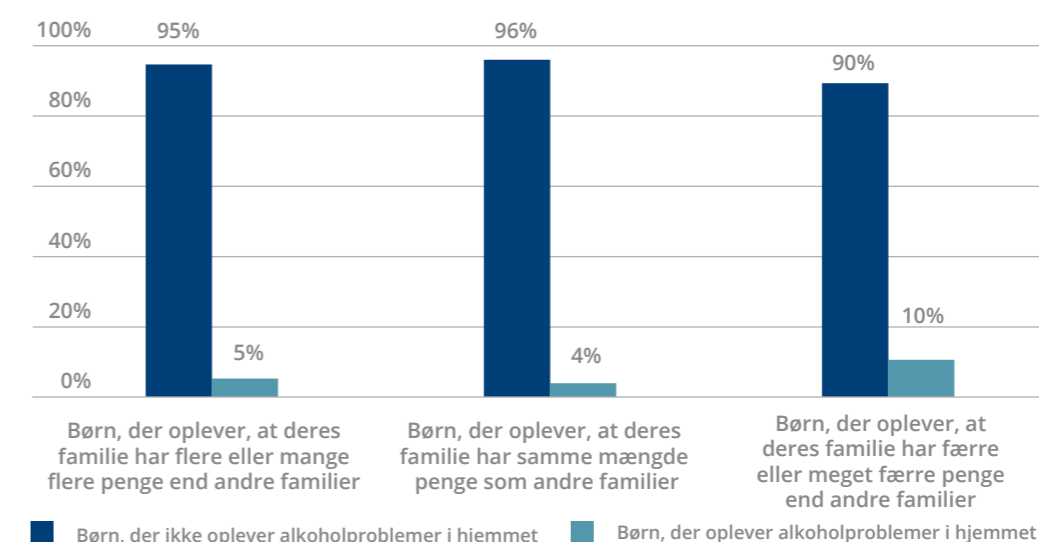
I 67 pct. af samtalerne har barnet fortalt, at far har et misbrug, mens det i 40 pct. af samtalerne var barnets mor.

*Da der kan angives flere svar, summerer andelen ikke til 100.

Børn fra økonomisk trængte familier oplever oftere, at der er alkoholproblemer i hjemmet

Familiens økonomi spiller en rolle i forhold til alkoholproblemer i hjemmet. Blandt børn, der oplever, at deres familie har færre penge end andre familier, oplever 10 pct. af børnene alkoholproblemer – det samme gælder hhv. 5 pct. af børn, der oplever, at deres familie har flere penge, og 4 pct. blandt børn, der oplever, at de har samme mængde penge som andre familier. Resultatet ligger på linje med andre undersøgelser, fx en undersøgelse fra 2008, som beskriver, at arbejdsløshed kan være en konsekvens af alkoholmisbrug og derved betyde økonomiske konsekvenser for familien.¹²

Figur 2: Børn, der vurderer, at deres familie har færre penge end andre familier, rapporterer oftere om alkoholproblemer i hjemmet

Antal svar: 2.147 børn i 5. og 8. klasse

Figuren er et kryds mellem alkoholproblemer i hjemmet og spørgsmålet: *Tænk på, hvor mange penge din familie har. Og hvor mange penge andre familier i Danmark har. Tror du, din familie har flere eller færre penge end de fleste andre familier i Danmark?*

Familiens økonomi og ressourcer er endnu et parameter, der kan resultere i mørketal, når alkoholproblemer i hjemmet skal afdækkes. En undersøgelse fra det tidligere SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, der kortlægger barrierer for tidlig opsporing af alkoholproblemer i børnefamilier, konkluderer således, at det er vanskeligt at opspore ressourcerstærke familier, fordi de på overfladen ser velfungerende ud og ikke har tegn på misbrugsproblemer.¹³ At velhavende forældre kan have nemmere ved at skjule deres alkoholproblemer, kommer også til udtryk i flere af interviewene med børnene i 5. klasse, hvor Lejla fx fortæller, at voksne med mange penge kan have lettere ved at skjule alkoholproblemer: *”Hvis man ikke ser dem så meget, de er måske meget med vennerne. På en måde kan det være både nemt og svært at opdage. Også i film, der ser man tit at de rige, de tager et glas rødvin hver aften. Men man forbinder meget de rige med, at de kan drikke meget eller kan købe meget.”* Anna, som også går i 5. klasse er enig med Lejla, men fortæller også, at man kan associere alkoholproblemer med at have færre penge end andre: *”Så kan man jo også forbinde dem, der ikke har så mange penge, de går jo bare i deres slidte tøj og drikker øl. Men jeg tænker også, at de rige tit tager til fester, og så er der nogen, der passer deres børn.”*

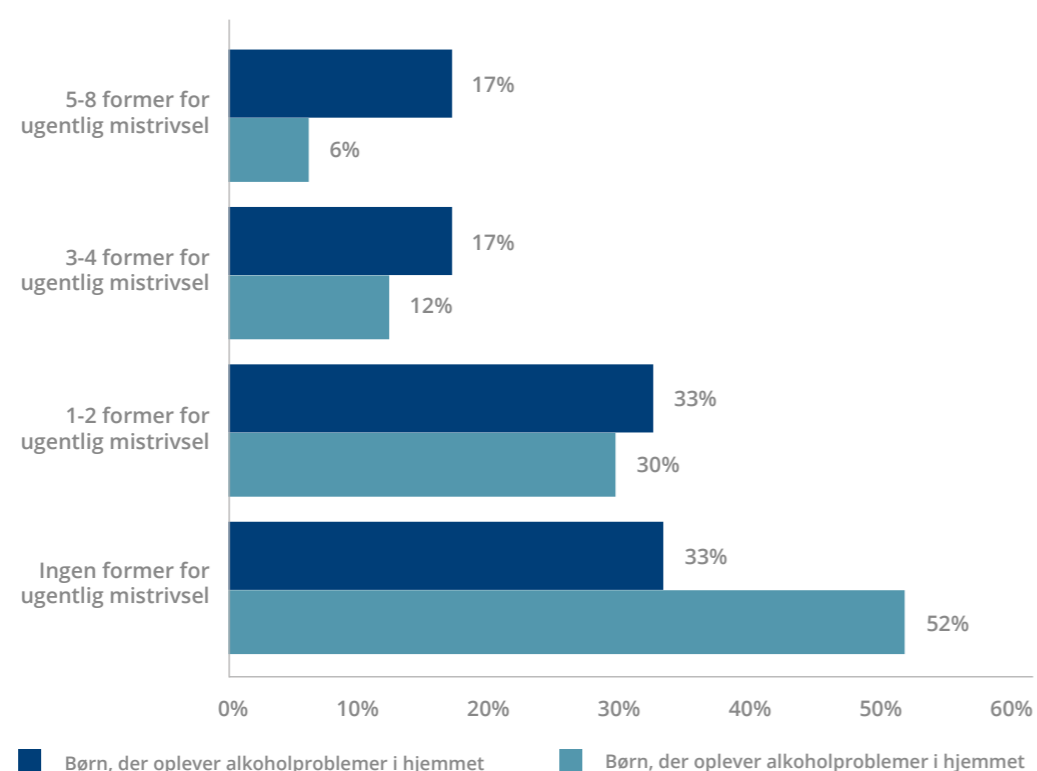
Børn, der oplever alkoholproblemer i hjemmet, trives dårligere end andre børn

“Det er hårdt psykisk at omgås ham hver dag. Han sviner altid min mor, lillebror og mig til. Hvis jeg skal komme med eksempler, så siger han tit til min mor, at hun er lige til at lukke op og skide i, eller at hun er en fed so. Han gir hende fuck fingeren og kommenterer altid på hendes udseende. Hvis jeg modsiger ham, får jeg tit at vide, at jeg skal pis af.”

- Alma, 14 år, brev til BørneTelefonens brevkasse

Alma fortæller i sit brev, at det er psykisk belastende at have en far, der har alkoholproblemer. Denne undersøgelse finder, i tråd med Almas fortælling, at børn i familier med alkoholproblemer trives dårligere både fysisk og psykisk end andre børn. Figur 3 viser, at 17 pct. af børnene, der oplever alkoholproblemer i hjemmet, har 5-8 fysiske og psykiske mistrivselssymptomer minimum én gang om ugen mod 6 pct. blandt andre børn. Flere mistrivselundersøgelser finder, at piger oftere end drenge mistrives.¹⁴ Denne sammenhæng mellem køn og mistrivsel finder denne undersøgelse også i gruppen af børn, der oplever alkoholproblemer i hjemmet. Således oplever hhv. 3 pct. af drengene og 24 pct. af pigerne i familier med alkoholproblemer 5-8 former for mistrivsel ugentligt.

Figur 3: Børn, der oplever alkoholproblemer i hjemmet, mistrives i mere udbredt grad end andre børn

Antal svar: 2.418 børn i 5. og 8. klasse
Figuren er et kryds mellem alkoholproblemer i hjemmet og ugentlig mistrivsel, der er målt som et indeks bestående af 8 indikatorer; 4 fysiske symptomer og 4 psykiske symptomer. Se mere i afsnittet 'Metode'.

Blandt de otte former for mistrivselsskildringer, viser undersøgelsen, at 50 pct. af børn, der oplever alkoholproblemer i hjemmet har svært ved at sove, mens det samme gælder for hvert tredje barn, der ikke oplever alkoholproblemer i hjemmet. Josephine, som går i 5. klasse, er ikke overrasket over, at man kan have svært ved at sove som barn, når de voksne drikker for meget: *“Måske kan man høre forældrene sidde inde og drikke. Så bliver man bare mere og mere nervøs, og så tør man ikke sove.”* Mads, som også går i 5. klasse, tror, det handler om, at man kan være bange for at vågne: *“Man vil nok heller ikke kunne sove, fordi man er nok lidt bange for i morgen. Man vil ikke glæde sig til næste dag.”*

Fakta

De otte mistrivselsskildringer i denne undersøgelse:

- Hovedpine
- Mavepine
- Ondt i ryggen
- Svimmel
- Ked af det
- Irritabel/i dårligt humør
- Nervøs
- Svært ved at falde i søvn

Læs mere om indikatorerne i afsnittet 'Metode'.

Undersøgelsen finder også, at børn med alkoholproblemer i hjemmet væsentligt oftere end andre børn svarer, at de er nervøse. Samme børnegruppe svarer også oftere end andre børn, at de er kede af det og irritable. Anne, som går i 5. klasse, tror, at det handler om, at problemerne derhjemme fylder meget i hverdagen: *“Man kunne godt blive ret hurtigt sur eller ked af det over små ting, fordi man kommer til at tænke på det derhjemme, der ikke er så rart.”* Et studie fra 2016 finder lignende resultater og beskriver, at børn, der vokser op i familier med alkoholproblemer hyppigere end andre børn har emotionelle symptomer som at føle sig ked af det, nervøs og irritable.¹⁵

Børn, der oplever alkoholproblemer i hjemmet, oplever også væsentligt flere og hyppigere fysiske symptomer på mistrivsel ugentligt. Fx har børn, som rapporterer om alkoholproblemer i hjemmet, oftere end andre børn hovedpine og mavepine. Sophia, som går i 5. klasse, fortæller, at det kan hænge sammen med, om man får nok mad og væske i løbet af en dag: *“Jeg tænker, hovedpine kan være fordi, hvis ens forældre har glemt at lægge ens drikkedunk i tasken. Så får man ikke nok vand og kan få hovedpine (...) og hvis man ikke får morgenmad.”* Flere af de interviewede børn mener, at den fysiske mistrivsel også kan være forbundet med den psykiske mistrivsel. Fx fortæller Emma, som går i 8. klasse: *“Det kan godt have fysiske konsekvenser for dig at gå rundt med noget i længere tid”.* Monika fra 5. klasse mener i lighed hermed, at man fx kan have ondt i maven, fordi man er bange: *“Man er bange for at komme hjem til sine forældre. Man kan være bange for, at de slår én.”* I tråd med Monikas pointe viser Faktaboks 3 med tal fra BørneTelefonen bl.a., at 15 pct. af henvendelserne i 2018, der omhandlede alkohol og/eller stofmisbrug, også handlede om vold, og 6 pct. handlede om psykisk vold. En undersøgelse fra Børnerådet har også tidligere fundet, at hvert femte barn fra et hjem med alkohol- og/eller stofmisbrug har været udsat for fysisk vold i hjemmet, og at hvert tredje har været udsat for psykisk vold.¹⁶

Fakta

Alkoholproblemer i hjemmet og relaterede problemstillinger

Blandt de 1.063 samtaler, som BørneTelefonen havde med børn om alkohol- og/eller stofmisbrug i 2018, fyldte følgende temaer væsentligt mere end i andre samtaler på BørneTelefonen:

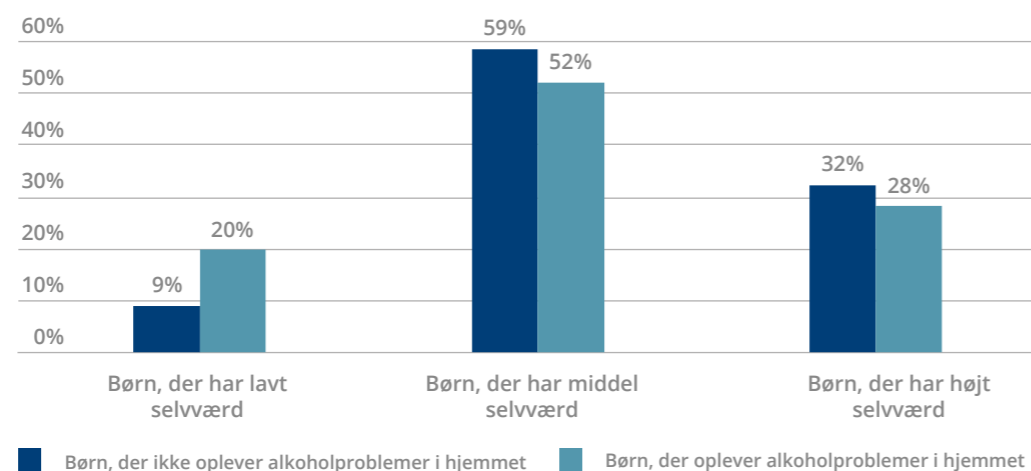
- 29 pct. af samtalerne handlede også om forholdet mellem barn og forældre mod 13 pct. i andre samtaler.
- 15 pct. af samtalerne handlede også om fysisk vold mod 4 pct. i andre samtaler.
- 13 pct. af samtalerne handlede også om selvmordstanker/selvmoedsforsøg mod 7 pct. i andre samtaler.
- 10 pct. af samtalerne handlede også om selvskadende adfærd mod 6 pct. i andre samtaler.
- 9 pct. af samtalerne handlede også om psykisk sygdom i familien mod 1 pct. i andre samtaler.

Andre relaterede problemstillinger var angst (7 pct.), seksuelle krænkelser (7 pct.) og dårlig trivsel i klassen (6 pct.).

Hvert femte barn med alkoholproblemer i hjemmet har lavt selvværd

Selvværd er en vigtig dimension af mental sundhed og angiver barnets vurdering af sit eget værd. Barnets selvværd er en vigtig ressource, som kan have afgørende betydning for en sund opvækst og et sundt voksenliv.¹⁷ Figur 4 viser, at hvert femte barn med alkoholproblemer i familien har lavt selvværd, mens det samme gælder for hvert tiende (9 pct.) blandt børn, der ikke oplever alkoholproblemer i familien. En undersøgelse fra 2008 viser ligeledes, at børn, der vokser op i familier med alkoholproblemer, oplever et generelt lavt selvværd.¹⁸

Figur 4: Hvert femte barn, der oplever alkoholproblemer i hjemmet, har lavt selvværd

Antal svar: 2.300 børn i 5. og 8. klasse

Der er konstrueret et indeks bestående af to spørgsmål: 1. *Jeg er for det meste tilfreds med mig selv*, 2. *Nogle gange føler jeg, at jeg ikke dur til noget*. Se mere i afsnittet 'Metode'.

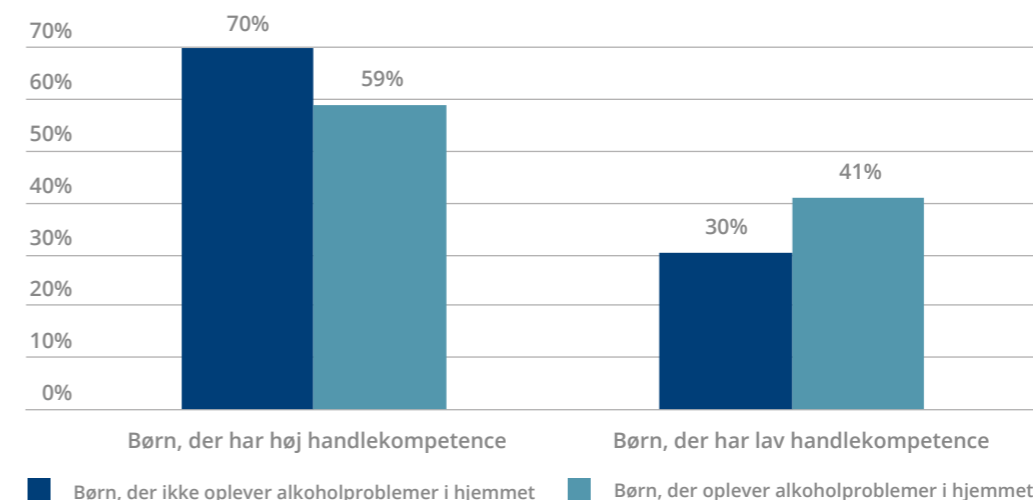
Signe fra 5. klasse er ikke overrasket over, at børn i familier med alkoholproblemer oftere har lavt selvværd: *"Man ville føle sig som om, man var en fejl. Man burde ikke være her, og mine forældre ønsker mig ikke. Man har brug for at vide, at ens forældre elsker én."* Signes pointe om, at man kan føle sig uønsket, understøttes af, at 24 pct. af børnene med alkoholproblemer i familien har svaret, at deres forældre kun sjældent eller en gang i mellem interesserer sig for dem. Det samme gælder for 11 pct. blandt andre børn.

Undersøgelsen finder også en sammenhæng mellem børn, der har alkoholproblemer i familien og ensomhed. 15 pct. af børnene i familier med alkoholproblemer føler sig tit eller meget tit ensomme, hvor det blandt andre børn er 7 pct. En tidligere undersøgelse viser i lighed med denne, at børn, der oplever alkoholproblemer i hjemmet, oftere end andre børn føler sig ensomme og oftere har lavt selvværd¹⁹. En anden undersøgelse viser ydermere, at misbrug ofte medfører, at forældre har svært ved at tage sig af huslige pligter og yde omsorg for deres børn²⁰, hvilket netop kan resultere i emotionelle, sociale og kognitive problemer, som også fremgår blandt børnene i denne undersøgelse.^{21,22}

Børn i hjem med alkoholproblemer har oftere lav handlekompetence

Barnets handlekompetence refererer til det engelske begreb *self-efficacy*, som er et udtryk for børnenes overbevisning om, hvorvidt de kan sætte sig et mål og nå det, og om de kan løse de problemer, de møder.²³ Begrebet siger derfor ikke noget om, hvorvidt barnet reelt opnår målet eller faktisk kan løse sine problemer, men om barnets egen tro på sig selv, hvilket er én af de mest afgørende faktorer for succes i livet²⁴. Figur 5 viser, at 41 pct. af børn med alkoholproblemer i hjemmet har lav handlekompetence. I et interview med Josef og Olivia fra 5. klasse fortæller Josef, at han tror, det handler om opdragelse: *"Man er faktisk ikke opdraget til at løse problemer. Så man kan selv have svært ved det,"* hvorefter Olivia tilføjer, at: *"Det kan være det der med, at de jo ikke finder løsninger med deres forældre, så derfor føler de ikke, at de kan noget."*

Figur 5: Børn med alkoholproblemer i hjemmet har oftere lav handlekompetence

Antal svar: 2.378 børn i 5. og 8. klasse

Der er konstrueret et indeks baseret på spørgsmålene: 1. *Hvor tit kan du finde en løsning på problemer, hvis du prøver hårdt nok?* Og 2. *Hvor tit kan du klare det, du sætter dig for?* Se mere i afsnittet 'Metode'.

Alkoholproblemer i hjemmet har betydning for børns faglige og sociale trivsel i skolen

Trivselsproblemer i skolen giver en øget risiko for trivselsproblemer senere i livet; derfor sætter undersøgelsen også fokus på børnenes sociale og faglige trivsel i skolen. Den sociale trivsel handler om barnets psykiske velbefindende, fx at føle sig vellidt og accepteret i skolen, og at barnet har mod til at lære og vokse inden for undervisningens rammer. Et barn med fysisk og psykisk velbefindende er fx tryk ved sin skole og har tillid til egne evner og muligheder. Den faglige trivsel omhandler barnets selvvalgte faglige og personlige kompetencer i skolen. Det handler bl.a. om barnets overbevisning om, hvorvidt det kan sætte sig et mål og nå det, at kunne overkomme modgang og at have følelsen af at kunne bidrage betydningsfuldt i undervisningen.²⁵

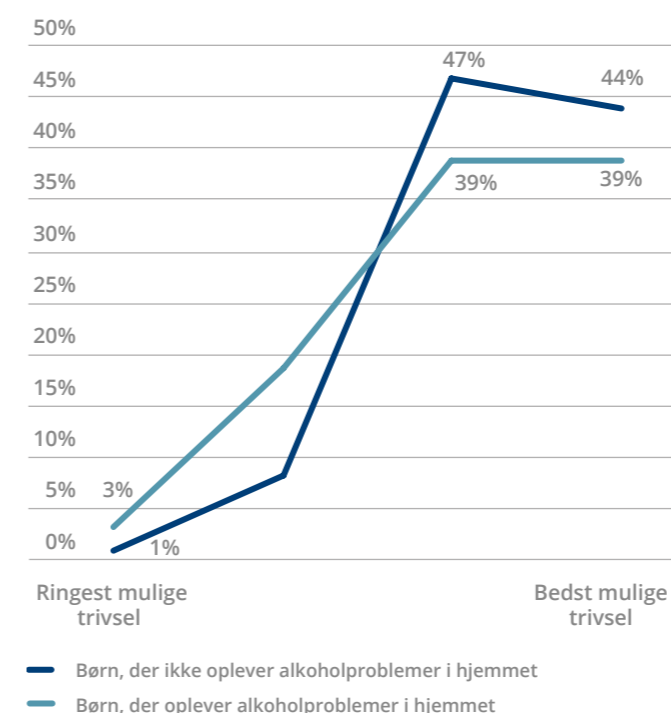
Fakta

Sådan har vi målt social og faglig trivsel i skolen

Vi har målt social og faglig trivsel med inspiration fra Den Nationale Trivselsmåling, som består af hhv. 10 og 8 indikatorer, fx barnets oplevelse af tryghed i klassen og barnets oplevelse af at kunne koncentrere sig i klassen. Se metodeafsnittet for mere information om de 18 indikatorer.

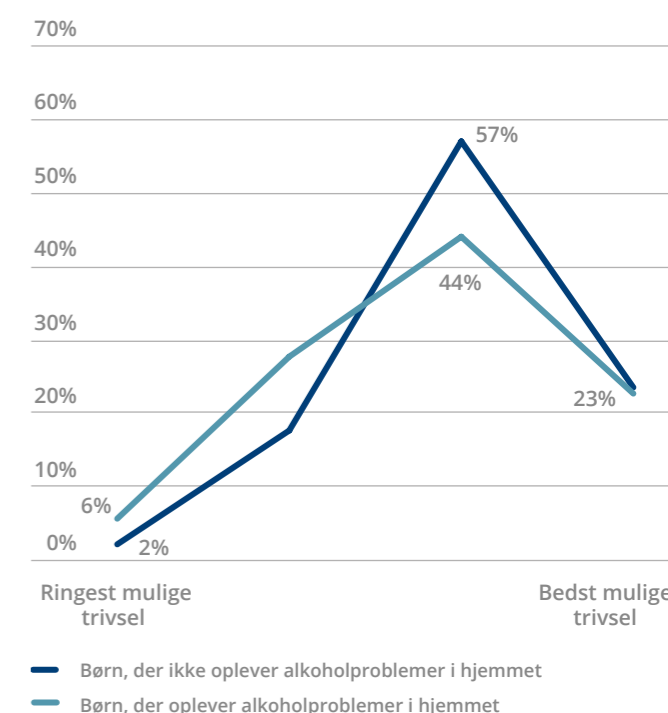
Figur 6 og figur 7 viser, at børn, der lever i hjem med alkoholproblemer, har væsentligt ringere social og faglig trivsel i skolen end andre børn. En tidligere undersøgelse finder også en sammenhæng mellem alkoholproblemer i hjemmet og ringe social og faglig trivsel i skolen.²⁶ Samme undersøgelse vurderer, at som følge af de ofte forringede opvækstbetingelser, som børn i familier med alkoholproblemer har, kan skolegangen være mere kaotisk og problematisk for denne børnegruppe og derfor være præget af faglige og/eller sociale problemer. Olivia fra 5. klasse fortæller, at hun tror, børn, der lever i hjem med alkoholproblemer, nemt kan føle sig anderledes: "De føler sig lidt ude af fællesskabet og unormale. Det er jo ikke normalt at have forældre, der drikker."

Figur 6: Social trivsel i skolen

Antal svar: 2.329 børn i 5. og 8. klasse
Social trivsel i skolen er et indeks, som baserer sig på gennemsnittet fra 10 spørgsmål. Se mere i afsnittet 'Metode'.

Figur 7: Faglig trivsel i skolen

Antal svar: 2.387 børn i 5. og 8. klasse
Faglig trivsel er et indeks, som baserer sig på gennemsnittet fra 8 spørgsmål. Se mere i afsnittet 'Metode'.

Social trivsel

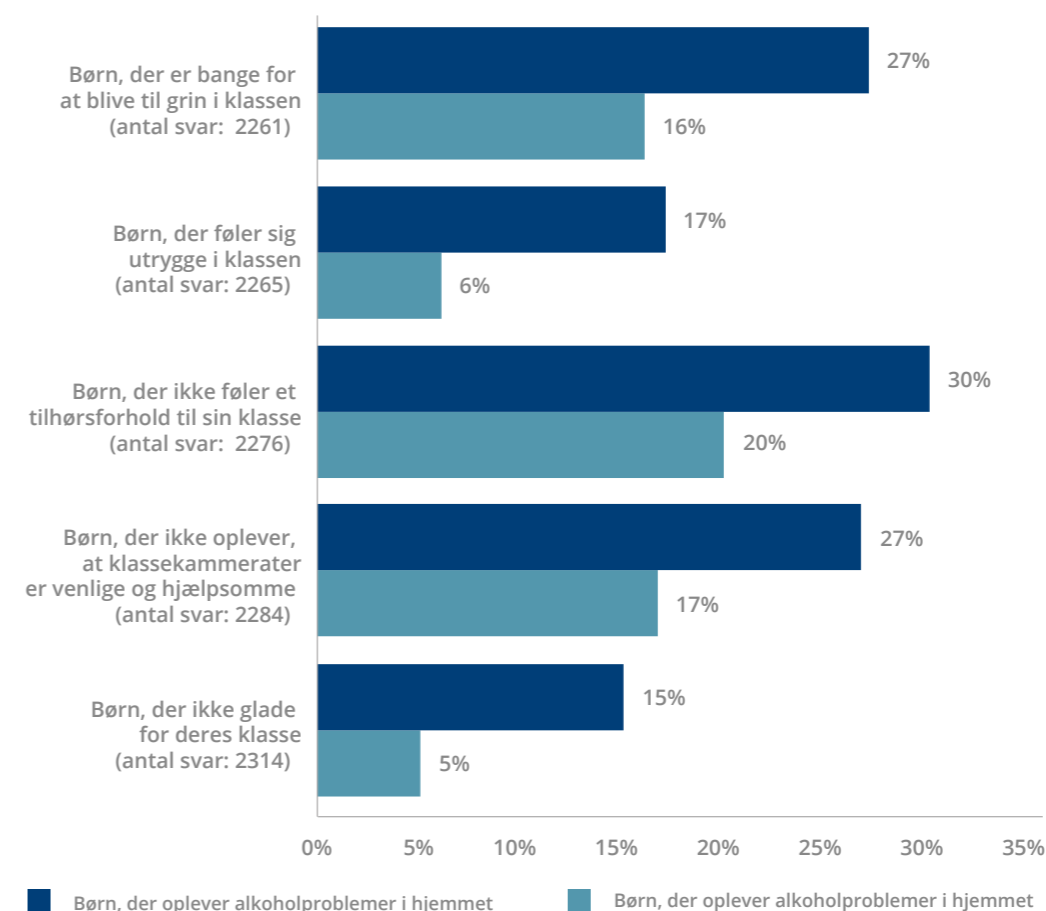
“Jeg har ikke haft nogen venner med hjem i over et år, fordi han altid er sur, skælder ud, er fuld og ikke er til at holde ud at være i nærheden af. (...)”

- Alma, 14 år, brev til BørneTelefonens brevkasse

Alma skriver i sit brev, at hun ikke har haft venner med hjemme i et år. Det kan Emma, som går i 8. klasse godt forholde sig til. Emma fortæller: *“Jeg ville aldrig invitere mine venner med hjem, hvis jeg vidste mine forældre lå derhjemme og drak øl, og jeg skulle sørge for mad.”* Flere af de interviewede børn tror, at det handler om en frygt for at blive opdaget og at blive drillet med det. Freja fra 5. klasse fortæller fx: *“De er nok lidt bange for, om ens klassekammerater finder ud af det. Og blive mobbet med det”.* Flere af børnene mener også, at det kan påvirke, hvordan barnet er socialt i klassen. Lejla fra 5. klasse fortæller fx: *“Jeg tror måske, at der kommer et lille filter eller en maske på, så man prøver at virke glad”.*

Figur 8 viser de fem indikatorer på social trivsel, hvor forskellen på den sociale trivsel mellem hhv. børn i familier med alkoholproblemer og andre børn er størst. Her fremgår det bl.a., at børn med alkoholproblemer i familien tre gange så ofte som andre børn ikke er glade for deres klasse. 17 pct. af børnene med alkoholproblemer i familien føler sig utrygge i klassen, hvilket er næsten tre gange så mange som andre børn. Samtidig er de også oftere bange for at blive til grin i klassen end andre børn; således svarer 27 pct., at de er bange for at blive til grin i klassen, mens det samme gælder for 16 pct. af de andre børn. Sophia fra 5. klasse mener, at der kan være en forbindelse mellem at være utryg og at være bange for at blive til grin i klassen: *“Hvis nu man ikke er tryk i sin klasse, så tror man måske, at de andre prøver at gøre en til grin.”* Josephine fra 5. klasse fortæller, at hun tror, det hænger sammen med selvværd, når børn i familier med alkoholproblemer oftere er bange for at blive til grin i klassen: *“Jeg tror, det er fordi, at der ikke rigtig er nogen, der bakker dem op og siger ‘I er gode nok’ derhjemme. Så kan de måske have et meget lavt selvværd (...)”.* Samme børnegruppe oplever også sjældnere, at andre elever i klassen er venlige og hjælpsomme. Signe, som går i 5. klasse, fortæller, at det kan hænge sammen med, at de her børn oftere er irritable: *“Man er heller ikke så meget inde i fællesskabet, hvis man er irriteret og sur og ikke siger så meget. Jeg tror, det betyder meget i en klasse at være inde i fællesskabet, for der er alle accepteret. Når man er uden for det, så føler man, at man ikke er en del af klassen.”*

Figur 8: Børn i familier med alkoholproblemer, trives oftere dårligt socialt i deres klasse

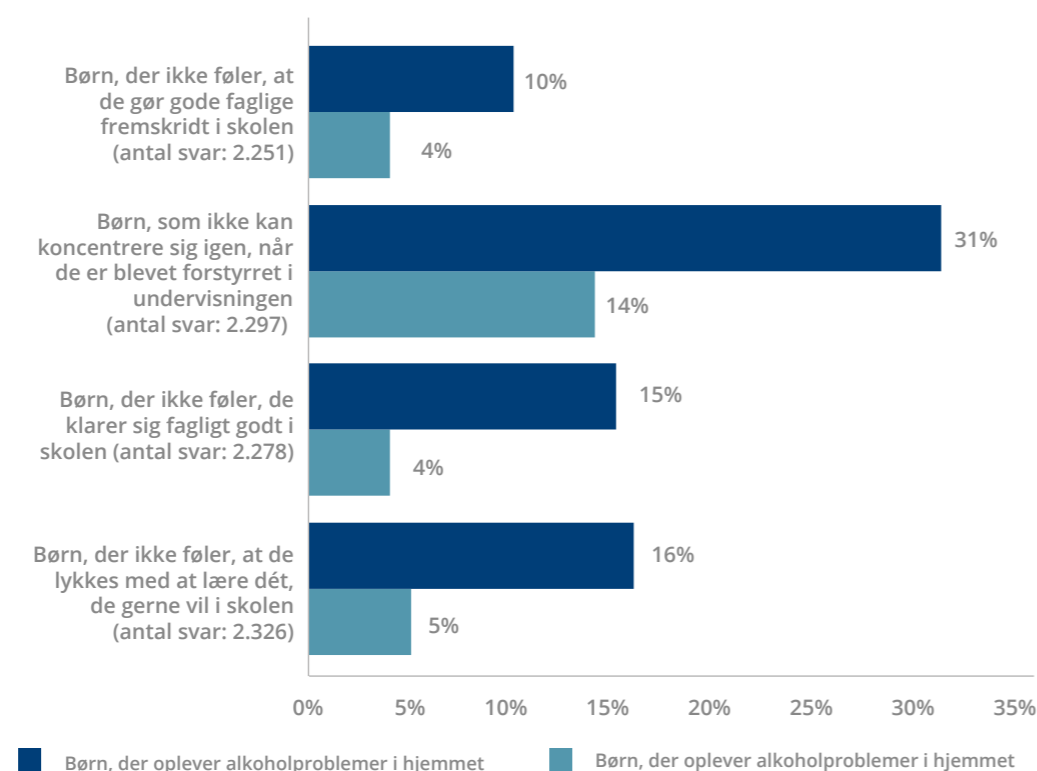

Børn i 5. og 8. klasse
 Social trivsel er et indeks bestående af i alt 10 spørgsmål. Her er udvalgt de fem indikatorer, hvor forskellen mellem børn med og uden alkoholproblemer i hjemmet er mest markant. Læs mere i afsnittet ‘Metode’.

Faglig trivsel

En væsentlig højere andel af børn med alkoholproblemer i hjemmet klarer sig ringere fagligt sammenlignet med deres jævnaldrende uden alkoholproblemer. Flere af de interviewede børn fortæller, at de tror, det skyldes koncentrationsbesvær. Fx siger Freja fra 5. klasse: *“Man kunne også godt tænke, at de ikke får lavet lektier. Når de sidder, så koncentrerer de sig måske ikke så meget, fordi de har alle mulige tanker.”* Flere af spørgsmålene, der måler den faglige trivsel, handler netop om koncentration, og her viser figur 9 bl.a., at 31 pct. af børn med alkoholproblemer i hjemmet har svært ved at koncentrere sig igen, hvis de først er blevet forstyrret. Det samme gælder for 14 pct. blandt de andre børn. Blandt samme børnegruppe føler 16 pct., at de ikke lykkes med at lære det, som de gerne vil i skolen, hvilket er mere end tre gange så mange som blandt de andre børn. Olivia, som også går i 5. klasse, mener, at når man har det svært socialt, kan det også have indflydelse på, hvordan man klarer sig fagligt: *“Man lytter måske heller ikke så godt med i timerne, fordi man ikke har nogen venner, og så sidder man bare helt for sig selv.”* Figur 9 viser i tråd med Olivias pointe, at børn med alkoholproblemer i hjemmet tre gange så ofte som andre børn føler, at de ikke klarer sig fagligt godt i skolen.

Figur 9: Børn i familier med alkoholproblemer, trives oftere dårligt fagligt i skolen

Børn i 5. og 8. klasse
Faglig trivsel er et indeks bestående af i alt 8 spørgsmål. Her er udvalgt de fire indikatorer, hvor forskellen mellem børn med og uden alkoholproblemer i hjemmet er mest markant. Læs mere i afsnittet 'Metode'.

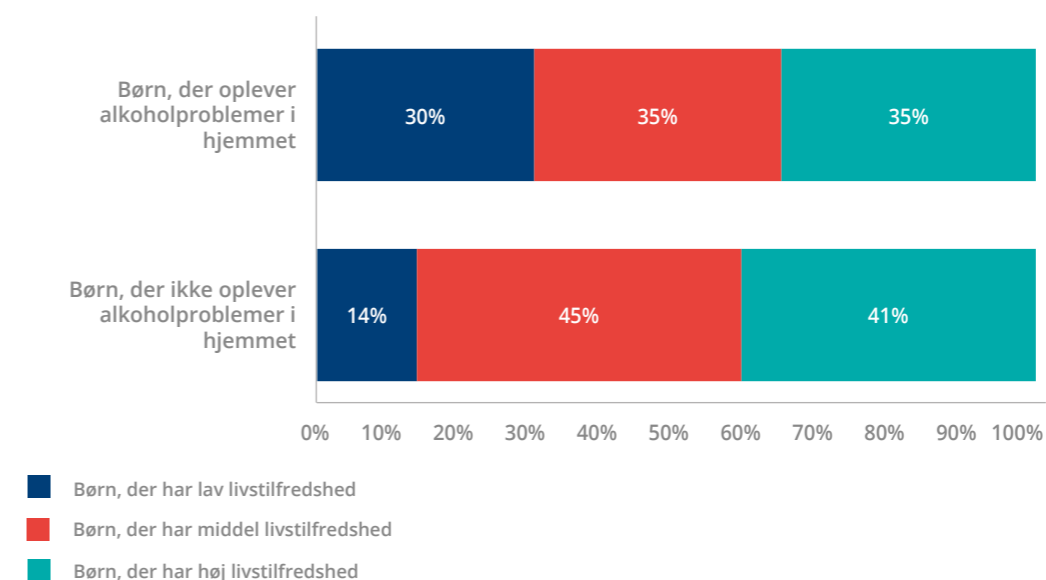
Hvert tredje barn med alkoholproblemer i hjemmet har lav livstilfredshed

"Jeg kan ikke holde ham ud længere og har før haft selvmordstanker, men droppede dem igen, da jeg ikke kan være det bekendt overfor min mor."

– Alma, 14 år, brev til BørneTelefonens brevkasse

Alma fortæller i sit brev til BørneTelefonens brevkasse, at hun pga. sin fars alkoholmisbrug før har mistet lysten til at leve. Det er Alma ikke alene om, og i 13 pct. af de samtaler, BørneTelefonen har med børn om misbrug i hjemmet, fortæller barnet også om selvmordstanker (Se Fakta på s. 12). Denne undersøgelse finder, at ca. hvert tredje barn med alkoholproblemer i hjemmet har lav livstilfredshed. Livstilfredshed er udtryk for barnets selvvaluerede tilfredshed med livet og kan bruges som en indikator for barnets mentale sundhed.²⁷ Figur 10 viser, at lav livstilfredshed er mere end dobbelt så hyppig blandt børn med alkoholproblemer i hjemmet end blandt andre børn.

Figur 10: Børn, der oplever alkoholproblemer i hjemmet, har oftere lav livstilfredshed

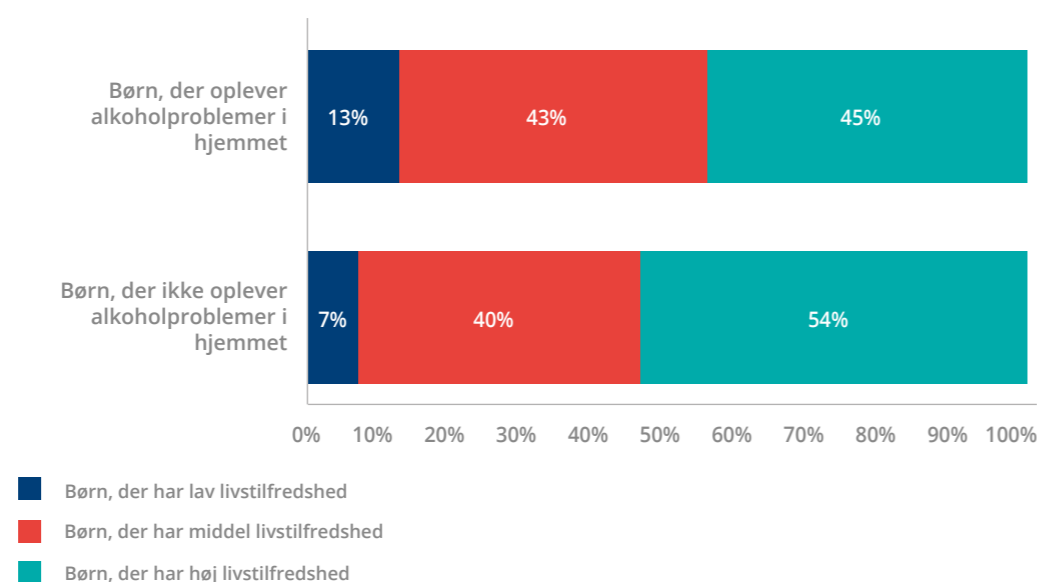
Antal svar: 2.326 børn i 5. og 8. klasse.
Figuren illustrerer et kryds mellem alkoholproblemer i hjemmet og spørgsmålet: Her er en skala. 10 betyder 'det bedst mulige liv for dig', og 0 betyder 'det værst mulige liv for dig'. *Hvor synes du selv, du er for tiden? Spørgsmålet er kodet til de tre kategorier, som fremgår af figuren. Se mere i afsnittet 'Metode'.*

Undersøgelsen viser både en forskel på klassetrin og på køn, idet 24 pct. i 5. klasse og 35 pct. i 8. klasse, og 42 pct. af pigerne og 13 pct. af drengene i familier med alkoholproblemer angiver en lav livstilfredshed. At børn i familier med alkoholproblemer oftere har lav livstilfredshed eller har selvmordstanker ligesom Alma, kommer ikke bag på Asta fra 5. klasse, der dog også tror på, at børn kan vende det dårlige til noget positivt: *"De fleste børn, der har det sådan dér, de kan ende med selvmord. Men der er også nogle, der kommer ud af det, og tager lidt af det dårlige, som de har fået, og gør det til noget godt."*

Børn, der oplever alkoholproblemer i hjemmet, er mindre positive i deres syn på fremtiden

Figur 11 viser, at 13 pct. af børn i hjem med alkoholproblemer tror, at deres livstilfredshed som voksen vil være lav, hvor det samme gælder for 7 pct. blandt andre børn. Dog er andelen af børn i familier med alkoholproblemer, som angiver at have lav livstilfredshed nu, mere end halveret, når børnene vurderer deres livstilfredshed som voksne.

Figur 11: Børn, der oplever alkoholproblemer i hjemmet, er mindre positive i deres syn på fremtiden

Antal svar: 2.257 børn i 5. og 8. klasse.

Figuren illustrerer et kryds mellem alkoholproblemer i hjemmet og spørgsmålet: *Tænk på når du bliver voksen. Her er en skala. 10 betyder 'det bedst mulige liv for dig', og 0 betyder 'det værst mulige liv for dig'. Hvor på skalaen tror du, du er, når du er voksen?* Spørgsmålet er kodet til de tre kategorier, som fremgår af figuren. Se mere i afsnittet 'Metode'.

I et interview med Emma og Laura fra 8. klasse taler de om betydningen af social arv i forbindelse med børns livstilfredshed. Her fortæller Emma: *"(...) at man ender som sine forældre i den situation, hvis man ikke får den støtte og hjælp, som man skulle have haft."* Emmas pointe stemmer overens med Sundhedsstyrelsen, der vurderer, at en barndom med alkoholproblemer i hjemmet kan have følgevirkninger langt ind i voksenalderen i form af stof- eller alkoholproblemer eller psykiske problemer, som fx angst, depression og spiseforstyrrelser²⁸. Børn med alkoholproblemer i hjemmet har i forlængelse heraf også langt højere risiko for at blive indlagt på en psykiatrisk afdeling og øget risiko for at forsøge selvmord²⁹. Det fremgår tidligere i analysen, at børn i familier med alkoholproblemer oftere har lav handlekompetence. Det betyder, at denne børnegruppe, udover at have en dårligere tro på fremtiden, også vurderer, at de har ringere forudsætninger for at handle på de udfordringer, som de vil møde i fremtiden.

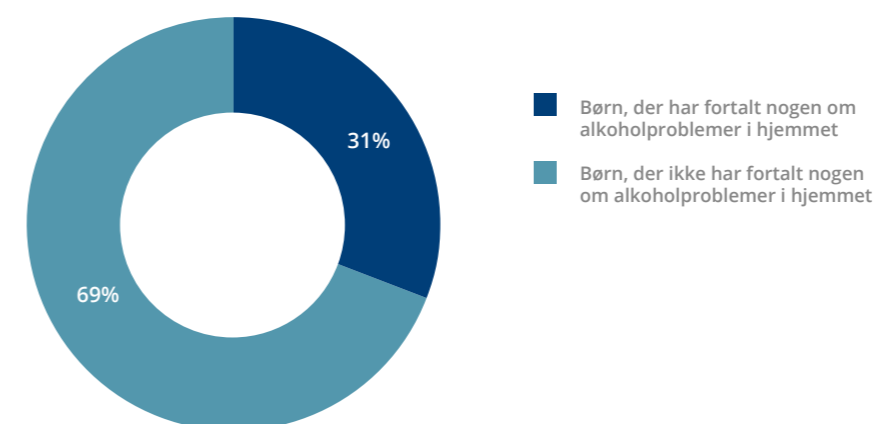
To ud af tre børn, der lever i et hjem med alkoholproblemer, taler ikke med nogen om det

"Mit spørgsmål er, hvordan kan jeg få ham ud af mit liv, så jeg kan få det bedre både derhjemme og i skolen?"

- Almas brev til BørneTelefonen

Alma havde brug for hjælp. Hun valgte at skrive et brev til en rådgiver på BørneTelefonen om, hvordan hun havde det. Det er dog ikke alle børn, der fortæller nogen om de alkoholproblemer, de oplever i hjemmet. Ud af de 5 pct., der har oplevet, at de voksne i hjemmet har drukket for meget alkohol det seneste år, har to ud af tre børn ikke fortalt det til nogen.

Figur 12: To ud af tre børn med alkoholproblemer i hjemmet taler ikke med nogen om det

Antal svar: 123 børn i 5. og 8. klasse.

Figuren illustrerer et kryds mellem alkoholproblemer i hjemmet og spørgsmålet: *Tænk på det seneste år. Har du fortalt nogen om, at din [mor eller far/en eller begge mødre/en eller begge fædre/plejeforældre/andre voksne] har drukket for meget alkohol?*

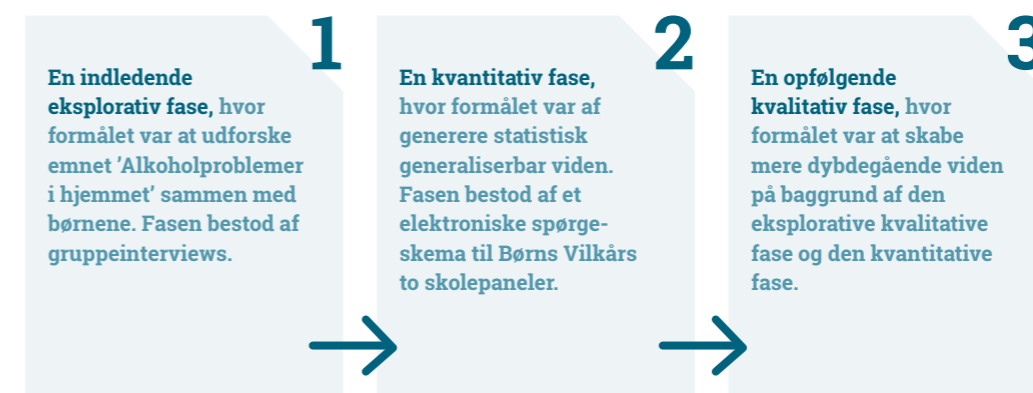
Den tredjedel af børn i undersøgelsen, som har fortalt det til nogen, svarer hyppigst, at de har fortalt det til en bedste ven eller en lærer. Sophia fra 5. klasse fortæller, at hun tror, det er vigtigt, at man har nogen, man kan betro sig til: *"Jeg tror, det er ret svært at tale med nogen om det, så jeg tror, det skal være nogen, man ligesom stoler på."* Samtidig er de interviewede børn enige i, at det er en god idé at tale med nogen om det. Laura, som går i 8. klasse, fortæller fx: *"Jeg tror også, at det begynder at skade ens helbred, hvis man bliver ved at holde på det i rigtig lang tid. Og man bliver ved med at blive mere og mere ked af det. Så ender man med at blive fuldstændig isoleret, fordi man ikke tør gå ud til folk. Det begynder virkelig at skade, hvis man skal holde på en hemmelighed i rigtig lang tid."*

Monika fra 5. klasse tror, at børn med alkoholproblemer i hjemmet kan undlade at fortælle om problemerne til nogen af frygt for at blive anbragt: *"Selvom de har et misbrug, så ville det heller ikke være fedt, at man tager barnet væk fra forældrene"*. En tidligere undersøgelse viser, at 44 pct. af alle anbringelser udenfor hjemmet skyldes helt eller delvist misbrug blandt forældrene.³⁰

Josephine fra 5. klasse mener, at alle har et ansvar for at hjælpe børn, der oplever alkoholproblemer i deres hjem: *"Det [ansvar] har vi alle sammen (...) hvis vi oplevede nogen i klassen, som havde det sådan, så kunne vi måske hjælpe barnet med at komme videre eller få sagt det. I stedet for at være ligeglad eller drille"*. Nina i 8. klasse mener, at det aldrig må være et barns ansvar: *"Jeg synes ikke, det skal være andre børn, der skal have ansvar for det. Det skal være voksnes ansvar. Det er ikke børns pligt."*

Metode

Børns Vilkårs undersøgelser tager udgangspunkt i et børneperspektiv, hvor børns tanker, meninger og perspektiver på hverdagsliv og hverdagsnære problemstillinger er i højsædet. Undersøgelsen er baseret på børneinddragelse som metode.³¹ Vi har taget udgangspunkt i Harts inddragelsesstige og har derved gennem hele undersøgelsesdesignet forsøgt at arbejde ud fra børnenes perspektiv.³² Det afspejler sig bl.a. i de tre processer, hvorigennem vi har indsamlet de data, vi bruger i analyserne:

I analysen er de tre datakilder blevet trianguleret for at finde mønstre og nuancer i børnenes viden og oplevelser. Denne analyse beskæftiger sig med alkoholproblemer i hjemmet og kortlægger bl.a. omfanget af børn, der lever i et hjem med et problematisk alkoholindtag, samt hvordan dette påvirker børnenes hverdag og trivsel. Vi inddrager også børn, der ikke lever i familier med alkoholproblemer, som eksperter for at perspektivere og diskutere, hvordan en opvækst med alkoholproblemer kan opleves.

Dataindsamling vedrørende henvendelser til Børns Vilkårs BørneTelefon

I analysen inddrages dataindsamling fra Børns Vilkårs BørneTelefon, der består af en række platforme: telefonisk rådgivning, chat-rådgivning, sms-rådgivning, brevkasse og 'Børn Hjælper Børn'. Her indsamles bl.a. kvantitativ dokumentation af alle henvendelser, herunder hvilke temaer, der indgår i samtalen samt baggrundsoplysninger om børnene, fx køn og alder. Identificerbare oplysninger registreres som udgangspunkt aldrig i rådgivningens registreringssystem af datasikkerhedsmæssige årsager. De navne, der sættes i forbindelse med de enkelte citater fra BørneTelefonen, er derfor ikke børnenes rigtige navne.

Den kvantitative proces

De kvantitative analyser i analysen bygger på data indsamlet via et spørgeskema, der er udsendt til skolebørn i hhv. 5. og 8. klasse i perioden november 2018 - januar 2019. De skoler, der deltager i undersøgelsen, er en del af Børns Vilkårs børnepaneler 'Viden fra Børn'. I denne undersøgelse indgår de to skolepaneler, hhv. mellemtrinnet og udskolings-trinnet. Processen i den kvantitative datagenerering har foregået på følgende måde:

Når vi i dette metodeafsnit refererer til analysegrundlag, er der altså tale om de respondenter, som er en del af panelet, og som har besvaret spørgeskemaet (se tabel 1).

Tabel 1: Oversigt over det kvantitative analysegrundlag

Klassetrin	Antal mulige besvarelser	Antal faktiske besvarelser	Svarprocent
Børn i 5. klasse	2.827	1.306	46 pct.
Børn i 8. klasse	2.687	1.159	43 pct.
Børn samlet	5.514	2.465	45 pct.

Bortfald ved etablering af skolepanelerne i 2017

Panelerne er etableret ved en simpel tilfældig stikprøve på baggrund af udtræk fra Undervisningsministeriets institutionsregister i 2017. 500 skoler blev udtrukket til at deltage i panelet. Heraf blev 78 skoler frasorteret, da de udgjorde dubletter, ikke eksisterede eller havde for få elever til at opretholde anonymiteten i undersøgelsen. Det betyder, at 422 skoler udgjorde det endelige udtræk. Ud af de 422 skoler, takkede 161 skoler ja til at deltage i panelet, mens 119 skoler takkede nej og 142 skoler ikke besvarede vores henvendelser. Bortfaldet fra stikprøven er dermed 261 skoler, dvs. 52,2 pct. af udtrækket og 61,8 pct. ud af det endelige udtræk. I løbet af årene er stikprøven blevet mindre, bl.a. pga. sammenlægning af klasser eller klasselærere, der har sagt op.

Repræsentativitet

Vi har sammenlignet analyseudvalget med populationsdata hentet fra Danmarks Statistisk på en række centrale parametre.³³ Resultaterne viser, at analyseudvalget ikke er repræsentativt på klassetrin, køn eller etnicitet, da hhv. 8. klasse, drenge, børn med dansk oprindelse og børn, der er indvandrere eller efterkommere med vestlig baggrund er underrepræsenterede i undersøgelsen. Da forskellene imidlertid ikke er markante, har vi valgt ikke at vægte data i analyserne, da dette kan medføre andre problematikker, idet vi ikke kender alle karakteristika ved den population, vi undersøger. Tabel 2 viser testresultaterne, der er gennemført vha. z-tests med et fastsat signifikansniveau på 80 pct. og en kritisk værdi på $\pm 1,28$.

Tabel 2: Repræsentativitet: Kønsfordeling; Klassetrin; Etnicitet

	Analyseudvalg			Population			
		Antal	Andel	Antal	Andel	Z-værdi	P-værdi
Køn	Drenge	1.169	47,9 %	70.882	51,5	-3,56	<0,01
	Piger	1.169	47,9 %	70.882	51,5	-3,56	<0,01
	Total	1.169	47,9 %	70.882	51,5	-3,56	<0,01
Klassetrin	5. Klasse	1.306	53 %	68.985	50,1 %	2,83	<0,01
	8. Klasse	1.159	47 %	68.636	49,9 %	-2,83	<0,01
	Total	2.465	100 %				
Etnicitet	Dansk oprindelse	2.093	84,9	121.064	88,5	-5,59	<0,01
	Indvandrere med vestlig oprindelse	44	1,8	1.641	1,2	2,67	<0,01
	Indvandrere med ikke-vestlig oprindelse	68	2,8	3.475	2,5	0,69*	0,49
	Efterkommere med vestlig oprindelse	87	3,5	868	0,6	18,19	<0,01
	Efterkommere med ikke-vestlig oprindelse	173	7	9.743	7,1	-0,20*	0,84
	Total	2.465	100	136.791	100		

*Repræsentativ

Børnenes etniske baggrund er målt ved at spørge børnene, i hvilket land de selv er født; i hvilket land deres mor er født; samt i hvilket land deres far er født. Vi benytter Danmarks Statistiks definition, idet vi kategoriserer barnet som etnisk dansk, hvis mindst én forælder er født i Danmark. Danmarks Statistik anvender desuden statsborgerskab som en variabel, hvilket vi dog ikke har mulighed for.

Vi har anvendt følgende tre kategorier:

- **Dansk baggrund:** Barnet er selv født i Danmark, og minimum én forælder er født i Danmark.
- **Indvandrere:** Barnet er selv født i udlandet, og begge forældre er født i udlandet.
- **Efterkommere:** Barnet er selv født i Danmark, og begge forældre er født i udlandet.

Pilottest og besvarelse

Forinden udsendelsen af spørgeskemaet er der foretaget to pilottests af spørgeskemaet i hhv. en 5. og en 8. klasse, som ikke er en del af skolepanelerne. Hensigten var dels at sikre, at børnene forstod spørgsmålene og kunne placere sig i relevante svarkategorier til alle spørgsmål, dels at undersøge, hvor lang tid børnene brugte på at besvare spørgeskemaet. Pilottestene viste, at besvarelsen tager ca. ml. 15-25 min. for børn i 5. klasse og ml. 10-15 min. for børn i 8. klasse. Spørgeskemaet har en oplæsningsfunktion, så læsesvage børn kan vælge at få oplæst alle spørgsmål og svar.

Børnene besvarer det elektroniske spørgeskema i undervisningen med mulighed for hjælp fra klasselæreren. Det elektroniske spørgeskema er opsat således, at læreren ikke kan se barnets tidligere svar. Idet at besvarelsen er foregået i skoleregi, er der en risiko for, at nogle grupper af børn er underrepræsenterede i undersøgelsen. Det kan bl.a. være socialt udsatte børn, som oftere kan være fraværende end andre børn, herunder bl.a. børn, der oplever alkoholproblemer i hjemmet. Vi har ikke haft mulighed for at teste, om det reelt er tilfældet og i hvilket omfang, og man må som læser derfor blot have det i tankerne, når analyserne læses.

Særligt om den kvantitative databearbejdning

Alle sammenhænge, som indgår i analyserne, er testet ved hjælp af χ^2 . Kun statistisk signifikante sammenhænge ($p < 0,05$) indgår og omtales i analyserne. Forskelle på de to klasstrin rapporteres, hvis deres svar viser mere end ti procentpoints forskel.

Livstilfredshed

I afsnittet 'Hvert tredje barn med alkoholproblemer i hjemmet har lav livstilfredshed' måles børnenes nutidige livstilfredshed og i afsnittet 'Børn, der oplever alkoholproblemer i hjemmet, er mindre positive i deres syn på fremtiden' måles deres forventninger til fremtidig livstilfredshed. Spørgsmålene er udarbejdet med inspiration fra Cantrill's Ladder Scale. Børnene er blevet bedt om at vurdere deres liv på en skala fra 0-10, hvor 0 betyder 'det værste mulige liv' og 10 betyder 'det bedste mulige liv'. Børnenes svar opdeles i tre grupper: Høj livstilfredshed (trin 9-10), middel livstilfredshed (trin 6-8) og lav livstilfredshed (trin 0-5).

Mistrivsel

I afsnittet 'Børn, der oplever alkoholproblemer i hjemmet, trives dårligere end andre børn' beskrives, at børn, der oplever alkoholproblemer i hjemmet oftere end andre børn oplever 5-8 former for mistrivsel mindst én gang om ugen. De otte former for mistrivsel er: Haft hovedpine, haft mavepine, haft ondt i ryggen, været ked af det, været irriteret/i dårligt humør, været nervøs, haft svært ved at falde i søvn og været svimmel. Børnene har fået følgende svarnøgle: Næsten hver dag, mere end en gang om ugen, næsten hver uge, næsten hver måned og sjældent eller aldrig. Spørgsmålene er lånt fra Skolebørnsundersøgelsen, det danske bidrag til det internationale forskningsprojekt 'Health Behaviour in School-aged Children' (HBSC) og spørgsmålene kaldes internationalt the HBSC Symptom Check list.

Selvværd

I afsnittet 'Hvert femte barn med alkoholproblemer i hjemmet har lavt selvværd' måles børnenes selvværd ved to indikatorer, som er konstrueret ud fra det kendte globale mål for selvværd, Rosenbergs Self-Esteem Scale.³⁴ De to indikatorer er: 1. 'Jeg er for det meste tilfreds med mig selv' og 2. 'Nogle gange føler jeg, at jeg ikke dur til noget'. Børnene har fået følgende svarnøgle: 'Helt enig', 'Enig', 'Hverken enig eller uenig', 'Uenig', 'Helt uenig' og 'Jeg ønsker ikke at svare/Ved ikke'. Højt selvværd defineres som børn, der har svaret 'Helt enig' og 'Enig' til spørgsmål 1 og 'Uenig' og 'Helt uenig' til spørgsmål 2. Svarkategorien 'Jeg ønsker ikke at svare/Ved ikke' er frasorteret.

Self-efficacy

I afsnittet 'Børn i hjem med alkoholproblemer har oftere lav handlekompetence' måles børnenes self-efficacy ved at anvende spørgsmålene: 'Hvor tit kan du finde løsninger på problemer, hvis du prøver hårdt nok?' og 'Hvor tit kan du klare det, du sætter dig for?'. Børnene har fået følgende svarnøgle: 'Aldrig', 'For det meste', 'Nogle gange', 'Sjældent', 'Aldrig' og 'Ønsker ikke at svare/Ved ikke'. Høj grad af self-efficacy defineres i denne undersøgelse som børn, der 'Aldrig' eller 'For det meste' kan klare det, de sætter sig for, eller kan løse deres problemer, og omvendt kodes lav self-efficacy ved besvarelserne 'Sjældent' og 'Aldrig'. Svarkategorien 'Jeg ønsker ikke at svare/Ved ikke' er frasorteret. Børnerådet og Statens Institut for Folkesundhed har tidligere anvendt samme spørgeramme, bl.a. i forbindelse med Skolebørnsundersøgelsen.^{35,36}

Social og faglig trivsel

I afsnittet 'Alkoholproblemer i hjemmet har betydning for børns faglige og sociale trivsel i skolen' måles børnenes sociale og faglige trivsel i skolen ud fra to indeks. Figur 6 viser et indeks for børnenes samlede sociale trivsel i skolen ved anvendelse af ti indikatorer, og figur 7 viser indeks for børnenes samlede faglige trivsel i skolen ved anvendelse af otte indikatorer. En indikator beregnes på følgende måde: For hver elev beregnes et gennemsnit af svarene på spørgsmålene indenfor hver indikator, hvilket kaldes elevens score på den pågældende indikator. Alle svar er kodet fra 1=mest negativ til 5=mest positiv. Scoren på en indikator går således fra 1,0 (ringest mulige trivsel) til 5,0 (bedst mulige trivsel). Elevernes trivselsscore er efterfølgende kategoriseret i fire intervaller: 1,0- 2,0 (ringest mulige trivsel); 2,1-3,0; 3,1-4,0; 4,1-5,0 (bedst mulige trivsel). Spørgsmålene til beregning af de to indeks er hentet fra den Nationale Trivselsmåling i grundskolen og brugen er aftalt med Undervisningsministeriet, Styrelsen for It og Læring.

Social trivsel

Den sociale trivsel måles ved at anvende 10 indikatorer for børnenes sociale trivsel i skolen: 'Er du glad for din skole?'; 'Er du glad for din klasse?'; 'Føler du dig ensom i din klasse?'; 'Er du blevet mobbet i det her skoleår?'; 'Jeg føler, at jeg hører til i min klasse'; 'Jeg kan godt lide pauserne i skolen'; 'De fleste af eleverne i min klasse er venlige og hjælpsomme'; 'Andre elever i min klasse accepterer mig, som jeg er'; 'Er du bange for at blive til grin i klassen?'; 'Føler du dig tryk i din klasse?'. De første fire spørgsmål har svarnøglen: 'Meget tit', 'Tit', 'En gang i mellem', 'Sjældent' og 'Aldrig'. De fire følgende spørgsmål har svarnøglen: 'Helt enig', 'Enig', 'Hverken enig eller uenig', 'Uenig' og 'Helt uenig', og de sidste to spørgsmål har svarnøglen: 'Aldrig', 'For det meste', 'Nogle gange', 'Sjældent' og 'Aldrig'. Børnene kan ved alle spørgsmål også vælge svarkategorien 'Jeg ønsker ikke at svare/Ved ikke', den frasorteres dog i beregningen af det endelige indeks.

Faglig trivsel

Den faglige trivsel måles ved at anvende otte indikatorer for børnenes faglige trivsel i skolen: 'Hvad synes dine lærere om dine fremskridt på skolen?'; 'Lykkes det dig at lære dét, du gerne vil, i skolen?'; 'Hvor tit kan du finde en løsning på problemer i skolen, bare du prøver hårdt nok?'; 'Hvor tit kan du klare det, du sætter dig for i skolen?'; 'Kan du koncentrere dig i timerne?'; 'Hvis jeg bliver forstyrret i undervisningen, kan jeg meget hurtigt koncentrere mig igen?'; 'Jeg klarer mig fagligt godt i skolen'; 'Jeg gør gode faglige fremskridt i skolen'. Det første spørgsmål har svarnøglen: 'Virkelig gode', 'gode', 'middel' og 'under middel'. De følgende fem spørgsmål har svarnøglen: 'Meget tit', 'Tit', 'En gang i mellem', 'Sjældent' og 'Aldrig', og de sidste to spørgsmål har svarnøglen: 'Helt enig', 'Enig', 'Hverken enig eller uenig', 'Uenig' og 'Helt uenig'. Børnene kan ved alle spørgsmål også vælge svarkategorien: 'Jeg ønsker ikke at svare/Ved ikke', den frasorteres dog i beregningen af det endelige indeks.

De kvalitative processer

Undersøgelsens kvalitative datagrundlag består som nævnt af to faser: En indledende eksplorativ og en opfølgende fase. Begge faser er udmøntet ved semistrukturerede interviews med 30 børn i 5. klasse og 23 børn i 8. klasse. Alle børn er interviewet sammen med et barn eller flere børn, de går i skole med, og som de er trygge ved. Børnene er blevet interviewet på deres skole. For at sikre et trygt og anerkendende rum i interviewsituationen er Børnerådets guide til det anerkendende interview blevet benyttet i tilrettelæggelsen og udførelsen af interviews med børnene.³⁷

Spørgsmålene i den indledende eksplorative fase har været åbne og praksisorienterede for at kunne danne et overordnet billede af, hvordan børn taler om alkoholproblemer, og hvornår de mener, at der er tale om alkoholproblemer. Indsigterne fra denne fase er efterfølgende inddraget i udformningen af survey-spørgsmål, fx ved at bruge nogle af de samme ord om alkohol, som børnene kender og bruger i de kvalitative interviews. Derudover har der været en rød tråd til den opfølgende fase, hvor interviewguiden har indeholdt nogle af de samme spørgsmål som i den eksplorative interviewguide. Derudover har vi tilføjet nye spørgsmål, som er opstået af analysen af de eksplorative interviews og af den indledende analyse af de kvantitative data. Børnene har, i de opfølgende interviews, haft en rolle som med-fortolkere af de statistiske analyser; fx har børnene fået præsenteret forskellige statistiske resultater, som har dannet udgangspunkt for deres syn på, hvorfor svarene på forskellige survey-spørgsmål har fordelt sig sådan.

Interviewene er foretaget i perioden november 2018 - februar 2019. De er blevet optaget på diktafon og senere transskriberet. Interviewene med børnene har fundet sted efter skriftligt samtykke fra forældrene. Vi har korrigeret for talesprog i citater, uden at ændre indhold eller betydning. Vi har kun ændret på børns sproglige fejl eller særlige udtryk, hvis det har stået i vejen for at forstå citatet. Alle børn er efterfølgende blevet anonymiseret og ingen oprindelige navne fremgår af analysen.

Noter

- 1 Alma er ikke pigens rigtige navn.
- 2 Christoffersen, M. N. (1999): Risikofaktorer i barndommen. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- 3 Rosendahl-Jensen, H. A. (2016): Alkohol i Danmark 2015. Vaner, skader på andre og holdninger. Statens Institut for Folkesundhed for Sundhedsstyrelsen; Mackrill, T. (2010): Passiv druk – en befolkningsundersøgelse. TUBA.
- 4 Alkoholafhængighed er en klinisk diagnose, der på baggrund af WHO's klassifikationssystem defineres som en sygdom. Er man alkoholafhængig, skal man inden for det sidste år have haft tre eller flere af følgende reaktioner: 1. Et tvangsmæssigt ønske om at drikke (craving), 2. At man ikke kan stoppe med at drikke, når man først er begyndt (kontrolltab), 3. Fysiske abstinenser, 4. Behov for større mængder alkohol for at opnå samme effekt (toleranceudvikling) 5. Mindsket interesse for andre aktiviteter eller et stort forbrug af tid på at skaffe alkohol 6. Fortsat drikkeri på trods af kendskab til de skadelige følger (World Health Organization 2016).
- 5 Skadeligt alkoholforbrug defineres af WHO's klassifikationssystem som et forbrug, der medfører påviselig fysisk og psykisk skade og har været i mindst en måned eller gentagne gange indenfor 1 år.
- 6 World Health Organization (2016): Abuse (drug, alcohol, chemical, substance or psychoactive substance).
- 7 Lindgaard, H. (2002): Voksne børn fra familier med alkoholproblemer: mestring og modstandsdygtighed. Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet.
- 8 Med inspiration fra Skolebørnsundersøgelsen 2014 refererer vi samlet til psykiske symptomer, selvværd, ensomhed og livstilfredshed som barnets mentale velbefindende.
- 9 Danmarks Statistik, statistikbanken.dk, tabel ELEV3.
- 10 Sundhedsstyrelsen (2018): Alkohol og Helbred; Rosendahl Jensen, H. A. (2016): Alkohol i Danmark 2015. Vaner, skader på andre og holdninger. Statens Institut for Folkesundhed for Sundhedsstyrelsen.
- 11 Særudtræk fra TUBA, 2018.
- 12 Lindgaard, H. (2008): Familier med alkoholproblemer og deres børn – en sammenfatning. TUBA.
- 13 Niss, N.K. m.fl. (2015): Barrierer for opsporing af alkoholproblemer i børnefamilier. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- 14 Due, P. m.fl. (2014): Børn og unges mentale helbred – forekomst af psykiske symptomer og lidelser og mulige forebyggelsesindsatser. Vidensråd for forebyggelse; Rasmussen, M. m.fl. (2015): Skolebørnsundersøgelsen 2014. Statens Institut for Folkesundhed. Syddansk Universitet.
- 15 Pisinger, V.S.C., m.fl. (2016): Perceived parental alcohol problems, internalizing problems and impaired parent-child relationships among 71 988 young people in Denmark. Addiction.
- 16 Børnerådet (2017): Børneindblik 2/7 – Analyse: Børns rapportering af vold i hjemmet. Nogle børn er mere udsatte for vold end andre.
- 17 Holstein, B.E. m.fl. (2015): Self-efficacy. Skolebørnsundersøgelsen 2014. Statens Institut for Folkesundhed.
- 18 Lindgaard, H. (2008): Familier med alkoholproblemer og deres børn – en sammenfatning. TUBA.
- 19 Pisinger, V.S.C., m.fl. (2016): Perceived parental alcohol problems, internalizing problems and impaired parent-child relationships among 71 988 young people in Denmark. Addiction.
- 20 World Health Organization (2016): Abuse (drug, alcohol, chemical, substance or psychoactive substance).
- 21 Børn, hvis forældre ikke er i beskæftigelse, oplever oftere, at der er alkoholproblemer i hjemmet. Forskellen er dog ikke statistisk signifikant.
- 22 Lindgaard, H. (2008): Familier med alkoholproblemer og deres børn – en sammenfatning. TUBA.
- 23 Holstein, B.E. m.fl. (2015): Self-efficacy. Skolebørnsundersøgelsen 2014. Statens Institut for Folkesundhed.
- 24 Gallagher, M.W. (2012): Self-Efficacy. Encyclopedia of Human Behavior, 2nd edition, University of Kansas.
- 25 Ekspertgruppen om elevernes trivsel i folkeskolen, 2014 bestående af: Holstein, B; Mehlbye, J; Knoop, H.H; Hansen, H.R.
- 26 Lindgaard, H. (2008): Familier med alkoholproblemer og deres børn – en sammenfatning. TUBA.
- 27 Pedersen, T. (2015): Livstilfredshed. Skolebørnsundersøgelsen 2014. Statens Institut for Folkesundhed.
- 28 Lindgaard, H. (2002): Voksne børn fra familier med alkoholproblemer: mestring og modstandsdygtighed. Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet.
- 29 Sundhedsstyrelsen (2016): Børn tager skade, når far eller mor drikker for meget. Nyhed fra 3. oktober 2016.
- 30 Lindgaard, H. (2008): Familier med alkoholproblemer og deres børn – en sammenfatning. TUBA.
- 31 Børnerådet (2016): Håndbog i børneinddragelse.
- 32 Hart, R. (1997): Children's participation: The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care. Earthscan.
- 33 Danmarks Statistik, statistikbanken.dk, tabel UDDAKT20.
- 34 Rosenberg, M. (1965). Society and the adolescent self-image. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- 35 Børnerådet (2017): Børneindblik 2/7 – Analyse: Børns rapportering af vold i hjemmet. Nogle børn er mere udsatte for vold end andre.
- 36 Rasmussen, M. m.fl. (2015): Skolebørnsundersøgelsen 2014. Statens Institut for Folkesundhed. Syddansk Universitet.
- 37 Børnerådet (2017): Børneindblik 2/7 – Analyse: Børns rapportering af vold i hjemmet. Nogle børn er mere udsatte for vold end andre.

Litteraturliste

- Børnerådet (2016): Håndbog i børneinddragelse.
- Børnerådet (2017): Børneindblik 2/7 – Analyse: Børns rapportering af vold i hjemmet. Nogle børn er mere udsatte for vold end andre.
- Børnerådet (2016): Børneindblik 4/16 – Analyse: Mere end hver femte i 9.klasse har skadet sig selv.
- Christoffersen, M. (1999): Risikofaktorer i barndommen. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd
- Christoffersen, M. (2003): Risikofaktorer i barndommen og social arv. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Christoffersen, M. (2003): Langtidseffekter af forældres alkoholmisbrug. Ugeskrift for Læger 166/41.
- Due, P. m.fl. (2014): Børn og unges mentale helbred – forekomst af psykiske symptomer og lidelser og mulige forebyggelsesindsatser. Vidensråd for forebyggelse
- Gallagher, M.W. (2012): Self-Efficacy. Encyclopedia of Human Behavior, 2nd edition, University of Kansas
- Hart, R. (1997): Children's participation: The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care. Earthscan.
- Holstein, B.E. m.fl. (2015): Self-efficacy. Skolebørnsundersøgelsen 2014. Statens Institut for Folkesundhed
- Lindgaard, H. (2002): Voksne børn fra familier med alkoholproblemer: mestring og modstandsdygtighed. Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet.
- Lindgaard, H. (2008): Familier med alkoholproblemer og deres børn – en sammenfatning. TUBA
- Mackrill, T. (2010): Passiv druk – en befolkningsundersøgelse. TUBA
- Niss, N.K. m.fl. (2015): Barrierer for opsporing af alkoholproblemer i børnefamilier. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd
- Pedersen, T. (2015): Livstilfredshed. Skolebørnsundersøgelsen 2014. Statens Institut for Folkesundhed
- Pisinger, V.S.C., m.fl. (2016): Perceived parental alcohol problems, internalizing problems and impaired parent-child relationships among 71 988 young people in Denmark. Addiction.
- Rasmussen, M. m.fl. (2015): Skolebørnsundersøgelsen 2014. Statens Institut for Folkesundhed. Syddansk Universitet.
- Rosenberg, M. (1965). Society and the adolescent self-image. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Rosendahl Jensen, H. A. (2016): Alkohol i Danmark 2015. Vaner, skader på andre og holdninger. Statens Institut for Folkesundhed for Sundhedsstyrelsen.
- Sundhedsstyrelsen (2016): Børn tager skade, når far eller mor drikker for meget. Nyhed fra 3. oktober 2016.
- Sundhedsstyrelsen (2018): Alkohol og Helbred.
- World Health Organization, 2016: Abuse (drug, alcohol, chemical, substance or psychoactive substance).

Sammen stopper vi svigt

BørneTelefonen hos Børns Vilkår er hver dag i kontakt med børn, som svigtes. Mange børn fortæller om krænkelser, som kan stå på over lang tid, før voksne eller myndigheder griber ind – hvis nogen overhovedet reagerer.

I Danmark har vi forpligtet os til at respektere børn som individer med rettigheder, der skal beskyttes. Derfor skal vi som samfund arbejde målrettet for at stoppe de svigt, der rammer børn.

Børns Vilkår og TrygFonden har siden 2007 samarbejdet om at give flere børn mulighed for en tryk barndom. På den baggrund udkommer denne analyse, som en del af rapporten Svigt af børn i Danmark 2019. Analysens formål er at give et overblik over omfanget af børn, der lever i hjem med alkoholproblemer samt et indblik i deres trivsel. Analysen henvender sig til politikere samt ledere og medarbejdere hos myndigheder og andre organisationer på børne- og socialområdet.